

УДК 378.016:786.2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФОРТЕПІАННИХ ТВОРІВ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ

Михалюк А. М.

У статті розглядаються педагогічні умови, що спрямовані на досягнення результативності процесу формування виконавської культури майбутніх учителів музики. Ефективним засобом для цього визначено фортепіанну творчість українських композиторів.

Ключові слова: педагогічні умови, виконавська культура вчителя, фортепіанні твори українських композиторів.

В статье рассматриваются педагогические условия, которые направлены на достижение результативности процесса формирования исполнительской культуры будущих учителей музыки. Эффективным средством для этого определено фортепианное творчество украинских композиторов.

Ключевые слова: педагогические условия, исполнительская культура учителя, фортепианные произведения украинских композиторов.

The author considers pedagogic conditions aimed at achieving effectiveness in the process of forming performance culture in future music teachers. Compositions for piano by Ukrainian musicians are suggested as effective means for these ends.

Key words: pedagogic conditions, teacher performance culture, compositions for piano by Ukrainian musicians.

У новому ХХІ столітті Україна взяла на озброєння нову гуманістичну програму освіти, спрямовану на збереження та розвиток національної ідентичності, розкриття творчого потенціалу особистості, її самореалізації. Національна доктрина розвитку освіти указує, що вона повинна опиратися й черпати свої досягнення з культурно-історичних цінностей української нації, її звичаїв, традицій, що стимулюються її духовною культурою, споконвічною мудрістю, прагненням жити в незалежній та багатій державі. Зважаючи на визначені орієнтири розвитку вітчизняної освіти, можемо говорити про значущість національно-культурних засад у професійній підготовці фахівців музично-педагогічних навчальних закладів. У зв'язку з цим особливою актуальністю набуває проблема створення певних педагогічних умов, що забезпечать ефективне формування виконавської культури студентів у процесі опанування фортепіанною творчістю українських композиторів.

Для нашого дослідження основоположною є позиція Г. Падалки щодо розуміння поняття "педагогічні умови" як необхідних обставин, цілеспрямовано зорієнтовані на досягнення результативності процесів навчання, виховання, розвитку особистості [1]. Під педагогічними умовами формування виконавської культури майбутніх педагогів-музикантів ми розуміємо спеціально створені обставини, необхідні й достатні для ефективного осягнення й відтворення фортепіанних творів українських композиторів у процесі виконавської діяльності. Беручи до уваги все вищезазначене, педагогічними умовами ефективного формування виконавської культури студентів у процесі вивчення української фортепіанної творчості, на наш погляд, є:

- 1) інтенсифікація національної самосвідомості студентів у процесі пізнання й виконання українських фортепіанних творів;
- 2) забезпечення діалогових засад взаємодії викладача і студента на основі особистісно зорієнтованого підходу до навчання;
- 3) розвиток творчої самостійності в опрацюванні фортепіанних творів українських композиторів як ознаки готовності майбутніх учителів музики до професійно зорієнтованої виконавської діяльності.

Розглянемо виокремлені педагогічні умови формування виконавської культури майбутніх учителів музики детальніше.

Першою педагогічною умовою було визначено **інтенсифікацію національної самосвідомості студентів у процесі пізнання й виконання українських фортепіанних творів**. Застосування цієї педагогічної умови має на меті спонукати студентів до глибокого осмислення своєї національної сутності, до активізації національно-культурних рис і якостей, що позитивно впливатиме на створення художньо переконливої й технічно досконалої інтерпретації українських фортепіанних творів.

Національна самосвідомість розуміється як суб'єктивне усвідомлення та оцінювання людиною самої себе як представника своєї нації, суб'єкта історичної творчості, носія певних матеріальних та духовних цінностей даної конкретної нації. Національна самосвідомість допомагає особистості відчувати та досягнути свою єдність із рештою членів своєї нації, спонукає її до захисту національних інтересів, до самовираження та самоствердження через реалізацію національної ідеї, стимулює інтерес до історії свого народу, його мови, літератури та мистецтва, суспільної думки [2].

Відомо, що фортепіанні твори українських композиторів містять потужний естетико-виховний потенціал, який криється у високій духовності та гуманістичній спрямованості її художніх образів. Їм притаманна властивість концентрувати у собі риси національного характеру, національного світогляду, національні особливості ставлення до подій і явищ повсякденного життя. Професійна творчість вітчизняних авторів має додаткові можливості потужного впливу на художню свідомість учнів. Тому, використовуючи скарбницю національного фортепіанного фонду, викладач отримує додаткові важелі сприяння фортепіанному розвитку студента, його здатності глибше і повніше сприймати національні художні образи [1, с. 64–65].

Беручи до уваги зазначені вище думки, можемо говорити про важливість інтенсифікації національної самосвідомості майбутніх педагогів-музикантів у процесі вивчення фортепіанної творчості українських композиторів. Адже пізнання будь-яких національно-культурних здобутків, зокрема українського фортепіанного мистецтва, потребує перш за все усвідомлення себе як особистості, яка у своїй діяльності спирається й орієнтується на цінності, що є відбиттям позитивного історичного досвіду етнонаціональної спільноти. Саме в процесі пізнання національного фортепіанного мистецтва, його художньо-образної дійсності, де зосередились кращі риси й здобутки української культури, ментальні особливості її народу, відбуватиметься трансформація загальнокультурних надбань на особистісні переконання студентів. Це забезпечить самовираження й самоствердження особистості студента, його заохочення до довершеного інтерпретаційного відтворення вітчизняної фортепіанної спадщини.

Успіх формування виконавської культури майбутніх учителів музики досягатиметься не лише за рахунок інтенсифікації національної самосвідомості, а й шляхом забезпечення діалогічного спілкування між викладачем і студентом, метою якого є визнання унікальності особистості студента. Отже, наступною педагогічною умовою було сформульовано таку, як **забезпечення діалогових засад взаємодії викладача і студента на основі особистісно зорієнтованого підходу до навчання**. Мета цієї умови полягає в побудові таких взаємовідносин між викладачем і студентом, в яких останньому надається можливість давати адекватну естетичну оцінку і створювати художні цінності в процесі вивчення української фортепіанної творчості.

Особистісно зорієнтований підхід до навчання, стверджують педагоги-музиканти (О. Олексюк, Г. Падалка, О. Щолокова), є перспективним напрямом розвитку мистецької освіти, оскільки спрямовується на впровадження різноманітних форм діалогічного спілкування та партнерських стосунків між викладачем і студентом, розвиток особистісних якостей, таких, як самостійність у процесі художньо-інтерпретаційного спілкування, вивільнення творчої енергії, толерантність, здатність до рефлексії, артистизм, художня та мовна культура [3, с. 14].

Усвідомлення активно-діалогової природи світосприйняття бере свій початок в ідеях М. Бахтіна, який довів, що чужі свідомості не можна спостерігати, аналізувати, визначати як об'єкт, як речі – з ними можна лише діалогічно спілкуватись. Думати про них – означає говорити з ними, інакше вони відразу ж повертаються до нас своєю об'єктивною стороною: замовкають, закриваються і застигають у завершених об'єктних образах [4, с. 116].

Тому, виходячи із таких міркувань, можемо говорити про важливість досягнення діалогічних засад взаємодії викладача і студента в процесі опанування

фортепіанних творів вітчизняних композиторів. Оскільки діалогове спілкування передбачає звертання до суб'єктивного художнього досвіду і викладача, і студента, відбувається взаємне "запозичення" оцінного ставлення до художньої творчості. Викладач і студент обмінюються результатами власних мистецьких спостережень і емоційного переживання художніх образів, а не один – визнає, а інший сприймає і відтворює [1, с. 165].

Досягненню таких взаємовідносин у процесі вивчення фортепіанних творів українських композиторів сприятиме створення художньо-емоційного контакту між педагогом і студентом, забезпечення емпатійного осмислення викладачем внутрішнього світу студента, спонукання до рефлексії, що позитивно віддзеркалиться на рівні сформованості виконавської культури майбутніх педагогів-музикантів.

Таким чином, успішна реалізація даної педагогічної умови на матеріалі українського фортепіанного мистецтва здатна викликати у студентів позитивні емоційно-естетичні переживання, емпатійні почуття та загалом позначиться на підвищенні духовного потенціалу навчально-виховного процесу. Тільки на основі партнерських стосунків, обміну особистісними духовними цінностями між педагогом та студентом під час опанування фортепіанних творів українських композиторів можна отримати позитивні результати у формуванні виконавської культури майбутніх учителів музики.

Наступною педагогічною умовою ефективного формування виконавської культури виділено **розвиток творчої самостійності в опрацюванні фортепіанних творів українських композиторів як ознаки готовності майбутніх учителів музики до професійно зорієнтованої виконавської діяльності**. Головним завданням цієї умови є спрямування особистості студента до творчого пошуку оптимальних способів вираження власного художнього задуму в процесі виконання фортепіанних творів українських композиторів, що є важливою виконавською якістю майбутнього вчителя музики.

Самостійність – одна з властивостей особистості, яка характеризується, по-перше, сукупністю знань, умінь і навичок, якими володіє особистість; по-друге – ставленням особистості до процесу діяльності, її результатів і умов здійснення; по-третє – зв'язками з іншими людьми, які складаються в процесі діяльності. Самостійна творча діяльність піаністів здійснюється за участі продуктивного мислення, спрямованого на виявлення нових результатів без зовнішньої допомоги. Вона віддзеркалює розумову здатність виконавця до пошуків варіантів розв'язання творчих завдань, вольові прояви у самореалізації власної діяльності, спроможність усвідомлювати правильність і доцільність прийняття виконавських рішень. Важливим аспектом прояву самостійної творчої діяльності є здатність до самооцінки сприйнятої інформації, спроможність її систематизації шляхом глибокої розумової переробки, перехід від системи зовнішнього управління до самоуправління.

Таким чином, вивчення фортепіанних творів українських композиторів відкриває широкі можливості для неповторно-індивідуального самовиявлення та самоствердження особистості кожного студента. Варто відмітити, що стимулювання студентів до творчої самостійності в процесі опрацювання фортепіанних творів вітчизняних композиторів сприятиме індивідуально-духовному збагаченню особистості, розкриттю її творчих уподобань, самокритичному оцінюванню результатів власної музично-виконавської діяльності, пошуку оптимальних шляхів втілення художнього задуму, що закладає надійні основи готовності майбутніх педагогів-музикантів до професійної діяльності. Все це забезпечить художньо-творчу довершеність виконавських інтерпретацій студентів, що позитивно впливатиме на успішність формування виконавської культури майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей.

Отже, аналіз розглянутих попередньо умов дає підстави стверджувати про те, що кожна педагогічна умова відокремлено від інших не може забезпечити успішного формування виконавської культури майбутніх учителів музики. Відсутність навіть однієї умови, за дотримання всіх інших, негативно впливатиме на зазначений процес. Лише комплексне забезпечення визначених педагогічних умов може стати основою вирішення проблем формування виконавської культури студентів музично-педагогічних факультетів засобами українського фортепіанного мистецтва.

Література

1. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва: Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
2. Єгорова І. В. Формування національної самосвідомості у підлітків на уроках музики в загальноосвітній школі (на матеріалі творчої спадщини західноукраїнських композиторів XIX – початку XX століття): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / І. В. Єгорова. – К., 2002. – 21 с.
3. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О. М. Олексюк. – К., 2006. – 188 с.
4. Бахтин М. М. Проблемы поэтики Достоевского / М. М. Бахтин. – М., 1972. – 470 с.